

Matajur

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

Lit. 20.— VIDEK, 1. - 15. JUNIJA 1952. Leto III. — Štev. 42
UREDNIŠTVO in UPRAVA via Mazzini, 10 - Videm - Udine Naročnina: letna 400.— lir, 6 mesečna 200.— lir.

Samo kapljica

Ko je prišlo lansko leto do velikanske poplave v pokrajini Polesine, je uvidelo javno mnenje, tisk in končno tudi poslanska zbornica ter senat, veliko potrebo po ureditvi vodnih bazenov v gorah. Sedaj je končno tista izbrana družba političnih mož, ki tvorijo senat, zaključila svoje delo v tem pravcu in o polnoči v sredo 14. maja odobrila zakon, ki nosi naslov »Ukrepi v korist gorskih krajev«. Toda ti ukrepi bodo zelo verjetno ostali samo v naslovu tega zakona.

V resnici je bilo določeno, da se v ta namen določi za gorske kraje vsako leto po 6 milijard 700 milijonov in to za deset let zaporedoma. Gorskih krajev v Italiji pa je zelo mnogo in ne da bi se spuščali v podrobnosti, lahko rečemo, da predstavljajo polovico celotne državne površine in v teoriji bi morali biti deležni vsi ti kraji pomoči, ki jo omenjeni zakon določa.

Jasno je torej, da določena vsota ne more zadostovati za učinkovito izboljšanje gorskih krajev. Taka vsota bi ne zadostovala niti za vzdrževanje tistega zbora visokih dostojanstvenikov, ki tvorijo senat.

Po drugi strani pa potroši država vsako leto samo za podporo filmski industriji mnogo več. In vendar gre pri tej samo za korist maloštevilnih igralcev in drugih delavcev pri tej industriji; morda gre tukaj tudi za zaščito dostojanstva in prestiža italijanskega filma, ki koncem koncev proizvaja le komična dela pri katerih pa gre človeku skoraj na jok, zaradi njihove nizke vrednosti in v katerih nastopajo igralke, katerih najvišja umetnost je v tem, da znajo pokazati na platnu lepo oblikovane noge.

Ne mislite pa, da je to samo naše mnenje, ker je tudi znana in upoštevana rečica »Epoca« v nizu člankov o filmskem svetu zapisala tudi naslednje: »Silvana Pampanini je naglo dvignila svojo vrednost, čim je začela kazati svoje noge. Danes je na tretjem mestu in njena trgovska vrednost se vrtil med 10 in 15 milijoni.«

Da se torej omogoči italijanskim filmskim igralkam kazanje svojih nog in morda še česa več na filmskem platnu v zabavo mladoletnih gledalcev vsega sveta, potroši italijanska država vsako leto po 8 milijard lir. Tukaj pa, ko ne gre za to, da bi postavili v evidenco noge naših žena in njihove oblike, ampak da bi jih kvečjemu pokrili z dostojnimi oblaci, država ni znala in ni mogla najti potrebnega denarja. Za gorske kraje so določili samo drobnotine državnega proračuna, ki ne bodo niti v najmanjši meri vplivale na življenjsko raven naših gorjanov. Kljub temu pa bo vlada razbodela na vse štiri strani sveta, da je poskrbela za gorske kraje in da je upoštevala njihove potrebe s primernimi odločbami.

Vendar, če vzamemo stvari tako kot so, ter računamo, da bodo denar iz zakona »Ukrepi v korist gorskih krajev« pravično porazdelili med vse gorske predele v državi (o čemer pa smo prepričani, da se ne bo zgodilo), bi prišlo na našo deželo vsako leto po nekaj milijonov. To bi trajalo deset let zaporedoma in po tem času naj bi bili gorski problemi definitivno rešeni in urejeni.

Pri tem pa imamo mi svoje močne pomisleke, ker problemi naših gorskih krajev so zelo številni, denarja pa, ki je določen v ta namen, je zelo zelo malo.

Protifašistični zakon

V rimskem parlamentu so takoj po občinskih volitvah začeli razpravljati o potrebi zakona, ki bi prepovedoval neofašistične organizacije kakor predvideva Ustava italijanske republike.

Izseljenci v tujini

Ker ne morejo najti dela v svojih rojstnih dolinah, je mnogo naših ljudi prisiljenih oditi v tujino, da bi si tam poiskali zaslužek in kos kruha zase in za svojo družino. Toda kruh, ki ga ti ljudje služijo v tujini je zelo grenak in žalibog morajo često spoznati naši delavci to resnico na svoji lastni koži.

V zadnjem času se zelo mnogo govori o tistih rudarjih, ki so odšli v Anglijo. O njih je izšel v najvažnejšem italijanskem dnevniku naslednji članek, ki ga objavljamo:

»Medtem ko je 31 Italijanov iz Bullcrofta še vedno začasno odpuščenih, čeprav prejemajo polno plačo, ker Angleži nečejo delati z njimi, pa je začelo v nekem rudniku pri Brodsworthu, ki proizvaja 23.000 ton premoga tedensko, stavkati danes 3.500 rudarjev v znak solidarnosti z nekim jugoslovanskim kolegom, ki je bil za kazen premeščen iz enega oddelka v drugega. Kaznovani, ki mu je ime Mihael Gekel, ter je star 25 let, naj bi se norčeval iz nekega nadzornika. V rudniku je še drugih 50 delavcev, ki so prišli s celine. Solidarnostna stavka je popolna.

Eden izmed agitatorjev je dejal: »Delali smo ramo ob ramo štiri leta s temi Evropejci brez incidentov; zato smatramo, da je krivica, ki so jo napravili kateremu izmed njih, napravljena vsej skupnosti.« Podobnih besed ni bilo nikoli slišati v rudnikih v Bullcroftu, kjer se ni manifestirala solidarnost zato, da bi olajšali sožitje z 31 Italijani, kateri so do nadaljnjega prav tako Evropejci kakor Jugoslovani, ampak zato da bi jim odvzeli delo in jih izključili iz rudnika. Težko je primerjati enega in drugega teh dogodkov, ne da bi pri tem z grenkobo ugotovili njihov žalosten kontrast.« (Iz »Il Nuovo Corriere della Sera«).

Žal nam je, da se je kaj takega zgodilo. Tudi mi morda ne vidimo radi Sicilijanov ali Kalabrežov, končno pa so tudi oni ljudje in imajo pravico delati, da lahko preživijo svoje družine.

Vendar pa moramo istočasno ugotoviti, da ona zloglasna trikolorična tolpa neprestano vpije na vse štiri strani sveta po naših dolinah, da ni na tem svetu višje civilizacije, kot je italijanska in rim-

MANJŠI PROBLEMI

VODOVOD ZA MALINO

Nekoč je bilo... Tako začenjajo stare pravljice, ki govorijo o nekdanjih lepih časih, ko so živeli na svetu še vile, čarodaji, čarovnice, velikani in prtilikavci. Sedaj žive na svetu samo ljudje in tisti legendarni časi se nam zdijo zelo daleč v preteklosti, morda tako stari kakor je problem gradnje vodovoda v Malini.

Ta vas je malo znana, ker so ljudje miroljubni in delovni, redno plačujejo davke in ne ubijajo svojega bližnjega, da bi si s tem delali reklamo po sodnijskih kronikah dnevnega časopisja. Toda prebivalci te vasice, ki leži v dolini potoka Malina, imajo tudi oni svoje potrebe in med temi je tudi ta, da morajo tudi piti. Celo Kristus je med svoje osnovne zapovedi postavil tisto, da je treba napojiti žejne toda demokrščanski upravniki zelo pazijo, da bi se ne okužili s kakšnim takim krščanskim dejanjem in da bi preskrbeli vodo tem vaščanom, ki zamažajo čakaže od davnih časov na gradnjo vodovoda.

Morda bo prišel nekoč čas, ko bodo zopet pripovedovali: nekoč je živela na svetu neka vrsta živali, ki so jim pravili ljudje... Ne moremo vedeti kdo bo pripovedoval v prihodnosti kaj takega, toda morda bo tudi takrat vodovod v Malini

ska. Prav tako vpije na vse grlo, da so vsi slovanski narodi brez izjeme mnogo manj civilizirani in zmožni, kakor pa Italijani. Iz zgoraj navedenega dogodka pa je razvidno, da ni tako in da morda po tujih deželah nihče ni tako grdo gledan, kot baš Italijani.

Pripomnimo naj še, da kadar so pri OZN razpravljali o bodočnosti bivših italijanskih kolonij, so se skandinavske države odločno uprle, da bi se te dežele povrnil pod rimsko oblast. V opravičilo svojega odpora so dejali, da naj Italijani najprej prinesejo nekaj civilizacije svojim južnim deželam, in šele potem naj jo nosijo na druge celine.

Iz tega sledi, da se je treba iznebiti nacionalizma, ker na tem svetu ni več ali manj vrednih narodov in kdor bi hotel biti večji, bo naletel na doberšen del sovraštva in preziranj od strani drugih narodov.

Naše vasi se usak dan buj spraznujejo

Matere zapuščajo svoje otroke, bunega an dižokupanega moža, gospodarji, zdravi an močni može zapuščajo svoje premoženje, svoje žene an otroke, katerim pustijo najtežje djelo na puoju. Močna an zdrava mladina zapušča tud oná svoje domove, svoje starše an s trebuhom za kruhom gredó usi po usim svjete kamor jih usoda, pot an oči pejejo. Usi gredó s troštam, de bojo ušafal po svjete bujše življenje kot se ga imajo tie u naši stromašni an od usjih oblastniku zapuščeni Beneški Sloveniji. Vič jih je takih beneških vasi, de se je iztrebilo iz njih že padeset do stuio ljudi an še za tiste malo, ki jih je ostalo doma naša »madre patria« jim ne more preskarbjet za djelo s katerim bi mohlí prit do kruha.

Tist naš može, ki so bli po tistih uoj-skah, ki jih je italijanski imperializem zadaru so ušafal od italijanskih generalu ime, de ljudje od naših dolin so narbuojši uojščaki u Italiji an zatuo so jim oblečeval, de po končani uojski za zashuženje boju mjel tud plačilo. Povjedat pa muoramo, de takuo, ki so ble zlažene te

še vedno le ponižna prošnja in vroča želja enega dela nekega zapuščenega naroda.

Jugoslovanski svetovalec cone B STO-ja

Za svetovalca FLRJ v Kopru je jugoslovanska vlada imenovala inženirja Paa-la Zavcarja, ki je bil svoj čas jugoslovanski ambasador v Haagu na Nizozemskem.

Ali imamo res novega prefekta?

Ce se ne motimo je prišel v videmsko pokrajino nov prefekt. Kot se spodobi olikanim ljudem, smo mu tudi mi izrekli dobrodošlico v tej lepi furlanski deželi. Ce se ne motimo je od takrat minilo precej mesecev. Pričakovali smo, da bomo videli to novo najvišjo pokrajinsko oblast na delu v teh mesecih. Na žalost pa nismo mogli opaziti nihesar novega ne na dobro, ne na slabo.

Nek znan pregovor pravi, da vsaka nova metla dobro pometi. Zdi se nam pa, da v tem primeru pregovor ne drži. Ven-

Zadnje volitve so važne tudi za nas

Zadnje nedeljo meseca maja so bile v Južni Italiji, v Gornjem Poadižju in v dolini Aoste upravne volitve. Kdor čita časopise nikakor ne more uganiti kdo je zmagal, ker se z zmago hvalijo vsi, od komunistov do demokratizmanov in fašistov.

Pač pa smo opazili, da so povsod kjer so bile volitve, avtonomne sile, ki se nahajajo v podobnem etničnem položaju kakor mi, zelo napredovale.

V Gornjem Poadižju je Volkspartei, in v dolini Aosta Zveza avtonomistov, odnesla odločilno zmago nad vsemi drugimi strankami, ki so šle na volitve v tistih deželah. Pri tem smo se spomnili z gren-

prednje an ta zadnje objube je bila zlažena tud tista.

Muoramo klicat srečnega tistega človeka, ki u uojski nje ušafu nabedne bo-ljezni za, de mu je zračaunik od komi-sije u Milanu dovoliu zapustit svojo de-želo. Nesrečan je biu pa tist, ki u uoj-ski ga je zadjela kajšna boljezen. Tistim pa nje blo parpuščeno zapustit strašno mizerjo, ki se jim po oknah an po vratah suje u njih hišo. Jih na zaštjejemio lahko na parste tajšnih ljudi, ki so po naših vaseh paršli ranjeni an buni iz uojške an sadá tist, ki so jih klical naši ljudi za narbuojše uojščake jih ne spozna-jo še za dat jim penziona.

Groza je zapuščovat domove an use najdražje kar se ima za iti po svjete, zak' tud po svjete, tej, ki so zmjeran pravli naši ta star očetje, nje medu. Tuole hučuo djelo an lažniva pomuoč od italijanskega governa se saldo buj zapik-njava globoko u sarcé beneškim Sloven-cem. Zatuo naj se loč u glavo današnji italijanski governo, de se je zgubilo u beneškim Slovencu tiste ime »dobji uoj-ščaki an italianissimi«, zak' naš ljudje sadá vjedo kaj jih je čakalo po končani uojski. Gor na use objube jih nje čaka-lo drugega kot napraviti pasaport an če jih nje kajšna boljezen zadarževala, so muorli zapustit »madre patrio«.

Pišemo tuole, zak' že prelepua pozna-mo 35 ljetno politiko od te prjednjih an od te današnjih italijanskih governantu. Poznajo nas samuo kar je za naše ljudi pošijat po frontah kri prelivat an umje-rat za interese italijanskih kapitalistu. Po končani uojski pa za naše ljudi nje ne djela ne kruha. Če čejo beneški Slo-venci zaslužiti usakdanji kruh, jim Itali-ja preskarbi za ga iti služit u take de-žele, ki u cajtu uojške so se muorli bo-rit pruo njim. Sadá ljucje lahko sami pregruntajo kuo so spoštovani naš u takih deželah.

dar pa upamo, da tudi novi prefekt ve kakšen je narodnostni sestav pokrajine, ki je sedaj zaupana njemu v upravo. Upamo, da pozna potrebe tistega dela prebivalstva, ki živi v hribih na tisti strani videmske pokrajine, kjer vzhaja sonce. Najbrže pa se naš gospod prefekt dvigne zjutraj malo bolj pozno, ko je sonce že precej visoko na nebu. Tako je najbrže spregledal in ni proučil posebnega položaja naših krajev. Vendar pa še nismo izgubili upanja, da se bo nekoč tudi on spomnil naših problemov.

kobo in z živim obžalovanjem za njegove voditelje, na neznatne volivne uspehe Furlanskega ljudskega gibanja. To pa zato, ker se nahajajo vse avtonomne sile, vse narodne manjšine na skrajnem zapadnem ali vzhodnem delu italijanskega polotoka in zaradi te svoje etnične značilnosti predstavljajo eno samo družino in eno samo silo. Zato je zmaga teh sil v dolini Aosta in v Gornjem Poadižju tudi naša zmaga in zato je neuspeh furlanskih avtonomistov tudi naš neuspeh in nem je žal zanje.

Vprašati bi se morali zekaj te etnične sile kažejo povsod svojo življenjsko zmožnost, le pri Furlanah ta ne pride nikakor do izraza. Vzrok za to moramo poiskati v dejstvu, da je MPF rojen pod nesrečno zvezdo, ne morda kot izraz furlanske misli, ampak enostavno zaradi tistih štirih, laži-avtonomistov, ki se niso prav nič obotavljali zapustiti to gibanje, čim so opazili, da je po njihovi lastni krivdi to gibanje brez vsake življenjske sile. Zato so sklenili, vedno v svoji naveznosti do stolčka, da je najbolje če se priključijo h kakšnemu večjemu in bolj gotovemu vczu.

Izidi zadnjih volitev morajo biti zato-rej za nas vir novega upanja, ker nam povedo, da tisti principi za katere delamo, so še vedno veljavni in živi, medtem ko morajo biti opomin za sedanje vodstvo MPF, ki bo moralo proučiti svoj položaj in skušati ponovno postaviti na noge vso zgradbo.

PRI NAS IN PO SVETU

PODRAŽITEV KRUHA IN ELEKTRICNEGA TOKA. - Pekli in lastniki električnih central so že večkrat zahtevali, naj se cene zvišajo. Lastniki električnih central so preklicali svoje zahteve tik pred zadnjimi občinskimi volitvami. Ti so dali tudi demokrščanski stranki za volilno propagando dve milijardi lir. Kakor se je izvedelo, bo vlada že ta teden proučevala podražitev električne energije v Italiji.

VOLITVE V TRSTU IN V JUŽNI ITALIJI. - Pri upravnih volitvah, ki so se vršile dne 25. maja t. l. je volilo v Trstu 93,79% vpisanih volilcev. Od teh je 42% glasovalo za stranke, ki so imele za program neodvisnost Svobodnega tržaškega ozemlja, 44% za italijanske stranke, ki so imele za program priključitev Trsta Italiji, 14% pa za fašistična gibanja. Pri teh volitvah je imelo volilno pravico veliko število neupravičenih volilcev, medtem ko veliko število Tržačanov ni smelo voliti. V slovenskih občinah Devin-Nabrežina, Zgonik in Repentabor so dobile liste slovenske skupnosti večino glasov. V tržaškem občinskem svetu bodo zastopani Slovenci s 4. občinskimi svetovalci.

V južni Italiji so pri volitvah v celoti dosegli večino krščanski demokrati, vendar pa so od zadnjih volitev znatno nazadovali.

PODPIS MIROVNE POGODBE Z NEMČIJO. - Zunanji ministri Anglije, Francije in ZDA so 26. maja podpisali v Bonnu, v Zapadni Nemčiji, ločeno mirovno pogodbo s to državo. Za protiuslugo se bo Nemčija ponovno oborožila in prispevala k skupni obrambi v okviru evropske vojske. Adenauer, stari nemški kancler, je ob tej priliki izjavil, da se s to pogodbo začne novo obdobje evropske zgodovine.

REZIJA

RAVENCA — Iz Rtina je prišel v našo vas nov župnik gospod Anton Pagnutti. V resnici gre samo za formalen prevzem naše župnije, kajti naši ljudje ga poznajo že od več mesecev, ker je bil pri nas nekaj časa kot začasni kaplan.

ZA RAZVOJ TURIZMA — Naša dolina, ki slovi po svoji izredni prirodni lepoti, prekrasni legi in lepih sprehodih — bližnje gore, ki jo obkrožajo, bi mogla imeti mnogo bolj razvit tujski promet nego ga ima Karnija. Lansko leto je bilo pri nas sicer precej izletnikov in gostov, saj so bile vse sobe hotelov, restavracij in privatnih hiš vedno zasedene, bilo pa bi jih še mnogo več, če bi bili turistično bolje organizirani. Vsi hoteli, razen hotel lastnika Pugnettija, malo skrbijo, da bi pripravili tujcem ugodnosti kakršne imajo letovišarski kraji. Ta malobrižnost pa prinaša seveda veliko škodo ne samo lastnikom javnih obratov ampak vsej naši dolini.

Ne smemo pozabiti, da so naše vasi že dobro poznane med meščani Vidma, Gorice, posebno pa Trsta. Prepričani smo, da bi bilo vedno več tujcev, če bi našli tu vse udobnosti, ki jih more nuditi današnja doba. V Karniji je vse drugače; ljudje se trudijo kar le morejo, da pospešijo turizem in zato vidimo, da je tam v vsaki občini odbor za turizem (comitati »Pro Loco«) za katere skrbe tudi občinske uprave. Občina ima na ta način velike koristi od izletnikov, saj mora plačati vsak stalen gost takso (tassa di soggiorno). Te občine so brez dvoma aktivne in morejo seveda razpolagati za razna javna dela v korist razvoja turizma. Rezija bi lahko sprejela v poletnih mesecih najmanj tisoč tujcev in sedaj lahko računamo koliko dohodkov bi imela občina, če bi organizirala »Pro Loco«.

Prav in pametno bi bilo torej, da bi se naša občinska uprava zanimala za to in organizirala ta odbor za pospeševanje turizma v katerem bi bili zastopani lastniki javnih obratov. Ta odbor bi se moral, kakor v drugih krajih, zanimati za način pospeševanja turizma, napraviti propagando o lepota naše doline v in izven pokrajine in zaprositi eventualno pomoč pri visokemu komisariatu za turizem v Rimu, kateremu določa vlada več milijard lir na leto prav za te namene.

BELI POTOK — Ni dolgo od tega, da so pri nas odprli obmejni prehod. Ker imamo travnike in gozdove na jugoslovanski strani, bi vsi radi hitro prišli do dovolilnice, ki nam je potrebna za prekočanje meje. Do sedaj so dvolastniški posestniki napravili že več prošenj za doseg dvolastniške izkaznice, a vsa ta zadeva gre zelo počasi naprej. Ker čas hitro mineva, prošnje se pa rešujejo počasi, prosimo tozadevne oblasti, da pobite z reševanjem prošenj.

NEME

NOU KOMANDANT KARABINERJU — To nje dougo od tega, ki tu našim komunu so kambjali komandanta od karabinjerje. Brigadirer Giusto Pezzaroli e bi trasferit tu Cento an ta ra njega puost e paršou maresjal Antonio Marazato, ki on če biti dependent diretamenti od videmskega komanda.

TAJPANA

KARNAHTA — Naš vaščan Tomasino Florito - Venjac e z ljepim rezultatom se naučiu za latarja. Učiu se je tu škooli agrarje, ki ne daržala se dan kora za latarje. Tu teli škooli so se učili šest mjesce 45 judi od usjeh krajou od Italije. Med usemi tjeimni Florito Tomasino e najljueše rezultade pokazu. Ta na ezame on te bi te parvi s 39 punte, medtjem, ki te druzi so mjeli od 25 do 35 punte. »Giornale di Brescia« e pisu dan artikul an zlo pohualou našega vaščana Tomasina.

Tudi mi smo zlo kontenti za sučes, ki e ha mou Florito, zak' z njega dobró glavu on e se naredu kredit san sebe an cjelej naši vasi. On e pokazu, ki so judje, ki ne majó dobró glavu še tu naših vaseh. Lahi, ki no se djelajo tekaj špot z našimi judmi an ki no nejčejo henjati nas klicati »šklase«, no majó se lošti tu glavu, ki mi smo judje intelligenti tej oni an časi še več.

PLATISCE — Pretekli tjejan je šla tu Francijo družina Kramara Ivana - Laslić sestavljena od žene an pet otrok. Zelimo jim pouno sreče u novi daržavi.

Družina Michelizze Alberta - Krančes je bla razvesejena od rojstva adné ljepe čičice. S tjeim otrokom Berto Krančesovih ima pet otrok. Novorojenčki želimo pouno zdravja, an sreče.

FOJDA

PROTEST PAR SINDIKU — Komuniski konsejer Anton Borgnolo an 8 može, ki so raprezentali delegacijo od judi Viš, Podcerkev an Pedroža so dali tu roke našemu šindiku dr. Pelizzu no protestno resolucijo zavuj tega, ki cjesto za te tri vasi je njeso še začeli djelati. Prožet za tole cjesto e bi naret že pred nim ljetom, a z djelam njeso še začeli ne, ki no majó intencjon začeti. Tale cjesto na je za naše judi tjeih vaseh zlo potrebna an zatuo ta protestna resolucija, ki ne ba sprejeta od judih tjeih vaseh, šperajmo, ki na storé odprjeti oči našim poglavarjam. Judje no ne morejo več čakati.

GORJANI

Pred kratkim so prefetura an Genio Civile dali našemu komunu na posodo denar za narditi napeljavu vode tu te borke, ki je njemajo še. Djelo, tej ki so povjedali tu prefeturi to bi muorlo začeti tu tjeim mjescu. Šperajmo, ki use tuole to bodi rjes an ki obečani denar on pridri prece tu naš komun.

NOVA AUTOBUSNA LINIJA — Čez malo časa ne če še tu naš komun ore lošti no korjoro, ki na če uoziti tu Videm. Korjera na če priti fin do borka kjer on je komun dvakrat podne. Tale autobusna zveza med našim komunom an Vidmam na če močno biti utela našim judem, zak takoviš no če morjeti priti hitro tu naš provincijalni centro.

BRDO

Na tjem zadnjem konseju naših komunskih može so konsejerji dougo razpravjali za lošti ore dan kampo športif tu Teru, zak' te, ki ve namó on je maso mar an zapušen. Te mladi no bi tjeili radc vidati, ki te kampo on bodi sištemam prej, ki to more za morjeti še tu naši dolini organizati kako kompeticjon, šperajmo, ki komun on vidi prece za tuole an on začni z djelom.

PODBRDO — Tu naši vasi čemo mjeti 13. junija veliko segro, zak' ljetos to ne bo tej usako ljetu, ker ta dan čemo tu naši cjevki inaugurati nou utar.

Za tele utar kupiti so naši judje dali od 5 do 15 tisoč lir usaka fameja an takoviš pokrile speže za kupit utar, ki on je zlo ljepe.

NESREČA TA NA DJELE — Pretekli tjejan se je ta na djele močno ponesreču naš vaščan Mattighello Guglielmo. Djelovac, ki e djelu tu hosti e se urjezu s sekjero na desni nogi an zatuo so ga muorli pejati hitro u špetau. O bo muoru ščepati za dan par tjejdnu.

Ta na tjem štesim djelom e se usjeku s sekjero na čampni roki še dan drugi naših vaščanou: Battaja Dominik. Tele o nje mu tekaj hudo an zatuo te bo rat sokorsa od našega mjediha, ki e mu dau 10 čni ščepanja.

Usim dvem našim vaščanam ve auguramo, ki no ljepe oščepajta an takoviš moriti preuzeti speh njih djelo.

SOVODNJE

CEPLETISCE — Pred kratkim so odparli obmejni blok med Italijo an Jugoslavijo u kraju Pojava. Čez teli blok lahko grejó usi tisti, ki posedujejo na drugi kraj meje svjet za djelati. Trjeba pa je mjet perneš, ki ga daje policijski komisariat u Cedade. Za mjet tel perneš muora usak posestnik narditi prošnju an h prošnji dodat dokumente, ki dokazujo, de posedujejo na tisti stran meje svjet za djelati.

SMRTNA NESREČA — Domači Vogričevi iz Sovodenj so u potoku, ki teče za njihovo hišo ušafal pred kratkim martvega njih očeta Petra. Zdi se, de je 81 ljetni starček utopiu, zak' je biu napaden od božjasti, ki ga je že dugo cajta mučila. Napad ga je doletu rauno u bližini potoka an takuo je noter padu. Zavoj tega, ki mož je biu star, more bit, de nje mogu stopit na suho.

O telim žalostem dogodku so bli hitro informirani karabinjeri an sodne oblasti. TROMUN — Preteklo nedejo je imú naš slauni gospuod mons. Ivan Trinko obisk skupine tržaskih Slovence. Mons. Trinko je naše bratre nauđušeno sprejeu an vabiu naj ga le pridejo obiskat večkrat.

MATAJUR — Sadá upamo, de naša mlekaria bo bujš delovala, zak pretekli tjejan so kupil novo an moderno škre-

IZ NAŠIH VASI

matričo. Tisto, ki smo mjel prej je biu star model, ki je pušcu u mljeku an u sjeratvi dost smetene. Troštamo se takuo, de naša mlekaria bo ninar več napredovala.

PODBONESEC

ČRNI VRH — Pretekli tjejan smo končal gradnju poti, ki veže našo vas s Stupco. Pot je bla zgrajena od nas samih brezplačno an za to djelo smo nardil skoraj 1500 djelounih ur. Za to djelo nardit smo muorli se sami odločit, ker po tisti tesni stezi, ki smo prej mjel se nje moglo lahko hodit. Nova pot nje kolovozna, h noham pa bo dosti pomagala. Če smo bli čakal, de nam jo tisti, katerim plačujemo tase nardijo, bi bli še bogve kulko cajta brez nje. S telim djelom smo še vnkrat pokazal, de nam ne manjka dobrá volja za djelati, pusebno kar se gre za našo korist.

STUPCA — Pred desetimi dnevi so odparli obmejni blok blizu naše vasi med Italijo an Jugoslavijo. Tale blok je druge kategorije an skuozi njega lahko se gre na drugo stran meje s pasaportam an s permesam za tiste, ki majó posestva u sosednji daržavi. Upamo, de u kratkim cajtu se buodo tud odnosi med obema daržavama zbušal an takuo skuozi našo vas se bo varšiu buj velik promet.

LANDAR — Naša vas je poznana de-leč naukuole zastran Jame sv. Ivana, sadá je pa tudi srečna, kjer ima še velikega an brdkega famoštora.

Škoda le, de punokrat ne zastop nas lepuo. Takuo, ne dugo od tuod nas je škregu, zak' ob nedejah hodi malo ljudi h žegnju. Rjes, velika škoda! Gospuod famoštora pa ne zastopi, al' neča zastopit, de žegan u naši fari je predrag. Po žegnju je u zakristiji cinematografo an otroc an žene čejó imjet sude za cinematografo, kjer jih je špot iti žegnju brez iti še u cinematografo. Je rjes, de usak plača kar če; pa famoštore je razglasil, de če bit dat narmanj 50 lir. Pomislita kam puojde po 300 lir usako nedejo, dan hišni gospodar, ki jih ima u hiši šest ljudi, ki čejó na usó silo h žegnju? Če ima kak pedesetak ga muore dat otro-

kam, kjer otroc ne zastopijo ne razona ne mizerje an, če jim ga ne da, mu boju pa skradli an prodal jajca al drugo blaguo. Tim drugim pa djé, de naj ostanejo doma, če se bojiu zamerit famošturu. Takuo bo, če venč bo mizerja a manj ljudi bo par žegnju. Gospuodu famošturu višno, de mu ne manjka sudu al pa, če mu manjkajo, vje kam iti po nje. Mi pa si jih muormo zaslužit z veliko fadijo za si kupit polento.

ŠT. LENART

Cjesto, ki pelje od Čemurja pruot Št. Lenartu do Klodiča an Srednje so jo začel pred kratkim strojit. U glaunim so zapunjeval jame, zak' drugač se nje moglo po nji vozit. Mislil smo, de tisto djelo buodo hitro končal, sa djelucu par nas ne manjka, ki čakajo za bit okupani ze se zaslužit kruh. Na žalost pa nje bluo takuo, cjesto so pustil na pu, brez de bi vjedli zakí.

Tale rječ je rjes velika ovjera našim judem, zak' če bi bla vsa cjesto postrojena bi vozila dvakrat na dan korjera, ki od Cedada pelje u naše vasi. Tega ne more storit pru, zavoj cjestnega slabega stanja. Gospodar od korjere, kateremu smo prosil kuo gre s tole rečjo, nam je povjedu, de on bo hitro potlé ku bo cjestu u dobrim stanu voziu ankrat zjutra an ankrat popudan. Zatuo prosimo naše kamunske može naj se ganejo an naj z djelom začeto pridejo hitro do končá.

GORENJA MJERSA — Naš vaščan Terliker Joško se je oženú. Njegova žená je Slovenka iz Drejana u torjanskim kamune. Mladi par na dan poroke, ki so jo mjel u Drejanu, so nardil cerimonjo za poroku tu tisti cjevki, ki je bla pred kratkim na novo postavljena. Poroka Joškota an njegove žene Virginie je bla ta parva, ki se je daržala u tisti novi cjevki an za čast novičam so mjel praznik dost ljudi. Veselice za telo poroku so durale nič manj ku pet dni an usi vaščani an parjatelji so željel mlademu paru dost sreče an vesejá. Po petih dni vesejá so noviči šli u Gorenjo Mjerso, kjer so med domačim an vaščanom se veselili an zabavljali.

GRMEK

Resnica jih bode u oči

U 40. številki našega »Matajurja«, ki je izšu parvega aprila smo publikal adán dokument, kot sta že videl, ki biu star 41 ljet. U telim dokumento vidimo resnico, de u tistim cajtu par nas, za de bi ljudi ljeuš zastopil, se je muorlo pisat usé u slovjenkim jeziku. U tistim cajtu se je slovjenki jezik nucu tud po oficiah. Sa prau za prau tud sadá na usakim kamunskim konseju se guori po slovjenko an troštamo se, de tisti šterji »italianissimi« ne zavijnejo nosa zavoj tegá, ki smo jih ovadil, de na konseju guore po slovensko za, de potlé obarnejo na taljansko an porčejó, de smo ninar po taljansko guoril. Naš »italianissimi« ne želijo broch vje kuo, de vidijo zapisane njih imena »italianissimi« na »Matajurju«. Povjedat pa jim muoramo, de če boju brunni njih želja bo uslišana an mi njih imen na našim žornalu ne bomo ankul pisal. Tel krat pa so adnó delelo nahodil, huduo nam se zdi gor mez tuo guoriti, a ne muoremo mučat. Muoreta vjedit Garmičani, de kar dajó adnemu šindiku usi zaupanje kar ga votajo muora bit zadost modar. Mi ne djemo, de naš šindik nje modar, a pa moremo rečje, de je zlo pozabliu. Ka nje vjeđu an jervu, de pred 40. ljeti se je u našim kamune pisalo po slovensko? A ne vje naš šindik, de so še donás vič ku kak starc, ki piše svojim sinovam an svojim znancom po svjeto po slovensko? Lahko, de se je pozabu, zak ubogi mož potlé, ki je postú šindik ima puno opravilu po giavi. Zatuo mu tud oprostimo pozabljivost. A je njekeje drugega, ki ne muoremo pristat, zak' šindik je biu kličén na tisto mjesto samo za naše koristi branit an za se interešat le za kamunske reči. U nedejo 18. maja so bli klicani na kamun predsednik odbora, ki ljeta 1911 je teu ustanovit banko »Ilirja ustanie«, Jožef Klodič, an člani odbora Zdravilič Anton, Kanalic Anton, Zdravilič Anton, Bu-

kovac Stefan an Zdravilič Jožef usi teli iz garmiškega kamuna, ki so še živi. Prašal so jim če je rjes, de u tistim cajtu so tjei ustanovit u našim kamunu banko »Ilirja ustanie« an če tist dokument, ki je ljudi vabiu naj stopijo u banko je biu pišen po slovensko. Starčki so odguoril kar so se še spominjal an kar so vjei. Ka je s tjeim pokličevanju an spraševanju gor mez reči, ki na kamune njemajo kaj opraviti? U tistim cajtu je blo takuo an sadá bi blo glih ku takrat, če bi kamunski poglavarji ne tranil, de bi se na kamunu pisalo po slovensko. Nobedan ne more skrit, de mi smo Slovenci, zak' usi vjeđu ka smo. Tud šindik je Slovenc, sa na svojim duome mislemo, de guori glih ku mi.

Dokument, ki smo ga publikal pa ga njesimo mi štampal a, de boste vjedil, nje biu štampan niti u Gorici. Štampan je biu u tisti štampariji u Vidme, kjer štampujejo donás »Vita Cattolica«, ta je »Tipografia del Patronato«, ki sadá ima ime »Arti Grafiche Friulane«.

Zatuo povjemó našim kamunskim možem, de nje trjeba se sramovat, če so Slovenci an če pred ljeti naš ljudje so nuczal svoj jezik tud na dokumentah. Ta je naš materni jezik, katerega smo dužani špoštovat an ohranit. Če oni bi bli pravični, bi muorli nardit takuo kot so naš te star djelat. Manifeste an use kamunske reči, ki muorajo ljudje vjedit bi jih muorli publicirat u slovjenkim jeziku, zak je naš jezik, jezik naših ta starih, jezik, ki na naši zemji se guori od 1300 ljeta.

KOZICA — U nedejo 25. maja smo mjel u naši vasi naš ljetni tradicionalni praznik. Domačini so bli organizirali srečelou (pesca di beneficenza) an vič drugih iger. Mjel smo tud garo za ubijanje loncou. Puno ljudi je blo tud iz juških krajou.

OBLICA — Pred kratkim so parpejal

iz Trenta truplo rancaga Ernesta Borgú. Ranci Ernest se je rodil u naši vasi ljeta 1909. Kar je Italija ljeta 1940 napovedala uojško so poklical tud Ernesta Borgú, ki je umaru ljeta 1943 setemberja u boju pruot Njemcam, katerim se nje tou podat. Družini naše sožalje an hramemu rancemu Ernestu pa narguorša čast.

KOSTNE — U pondejak 26. maja nas je za venčno zepustila 63 ljetna vaščanka Luščak Antonia (Studincjova). Pogreb je biu drugi dan od Kostnega do lješkega britofa. Dost ljudi domačih an juških je paršlo na nje pogreb an s tem so pokazal veliko ljubezen do rance Antenije, ki u svojim življenju je bla ninar brák žena. Družini naše sožalje.

SV. PETER SLOVENOV

HUDA NESREČA — Medtjem ko je u Nediži loviu ríbe se je Rihardu Jussa iz zasełka Petejaha godila huda nesreča. Pruoti včerú je Rihard šu u potok an nesu s sabo botilko napounjeno z eksplozivom. Kar je paršu na mjesto je nesrečni mož teu vreči telu botilku u vodo, de bi takuo eksplodirala an polovu potlé dcst rib. Botilka pa mu je na žalest eksplodirala u roke an kolp je biu takuo veík, ki so ga čul ljudje deleč na okuole an takuo je pokličalo h nesrečnemu več ljudi, ki so hitro skočili mu na pomuoč. Rihardu Jussa je popunoma odneslo desno roko an mu napravilo dost ran po cjelim telesu. Pejali so ga hitro u čedaški špitau, kjer so mjedihi povjedal, de bo muoru se zdraviti več mjescu. O teli nesreči so hitro povjedal našim karabinjerjam, ki so začel se interešat za vjedit kje je ušafu Jussa eksploziv.

Tale nje ta parvi slučaj, ki se godi u Nediški dolini, de loviu ríbo z eksplozivom. Še jih je bluo an zatuo pozivamo karabinjerje naj lepou vahtajo vodo, zak' tisti, ki nucajo eksploziv za ríbo lovit, njeso sami sebe nevarni, ampa tud drugim ljudem.

DREKA

PISMO DJELOUCA IZ DREKE — Šem vič cajta u Belgiji na djele an rade voje berem vaš žornal, ki je edini glas naše rodne zemje. Matajur za nas Slovence iz Benečije je u teli daželi narbujši parjatelj an narbujš svetovalec. Zatuo kar napri z vašo borbo za branit naše pravice an tud mi vam bomo pomagá, čeglih smo daleč od domače zemje.

Cajt bo paršu, de buodo usi odparli oči an se buodo prepričal, de samo če bomo usi kupe združeni, bomo paršli do naših pravíc za katere so se že naši očete tukli. Strah, ki ga sejejo trikoloristični banditi, stari an novi fašisti, po naši zemji za zadušit naš narod ne bo neč pomagu. Mi smo tarđa kost, ki se ne bomo pustil ankul peštat od tistih, ki za svoje umazane interese so uzal orožje u reké za teror sjati med mjernim ljudstvom naše zemje. An gor mez trikolorizem vam bom jest pisu usé natančno kakuo se je razvijú an duo so bli tisti, ki so ga podpirali. J. T.

SREDNJE

Krožijo guorenja de gor po naših vaseh so se spet parkazali znani trikoloristični organizatorji, ki so par nas delovali sobto po drugi svetouni uojški. Teli neodgovorni elementi so hodil po naših vaseh an ponujal med mladinci orožje an velike koristi. Obenem so tud jim prašal naj stopijo u njeki fašistični partit, ki se po Italiji parkazuje an šir. Mladinci seveda so tele neodgovorne elemente odvarnil.

Ne bi tjei se varnit še ankrat s dokazovanjem terorja, ki so ga usjal u naše vasi fašisti, zak' je usim znano kaj so napravil an kaj so mjel od tega neka-teri naši domačini, ki so ji dajal pru. Samo čemo usjem povjedat, de če se taki ljudje parkazejo u naše kraje, na jim ljudje dol varžejo naške an če ponujajo orožje naj gredó hitro h karabinjerjam jih denuncjavat. Orožje nobedan civilist ne smije mjet an tuole prepoveduje adán poseben leč ki močno štrafa tiste, ki bi pod svoje strjehe al drugje daržal crožje.

POŠTA

TRUSNJAK A. - Dreka - Sporočamo vam, da je še veljaven sporazum med Italijo in sosednjo Jugoslavijo za izdajanje dvolastniških izkaznic. Napravite torej prošnjo na čedadski komisariat; prošnji morate priložiti vse dokumente s katerimi morete dokazati, da imate onkraj meje zemljišče. Za natančnejša pojasnila pa se obrnite na Vaš občinski urad.

Cerkvica „Sv. Peter Slovenov“ v Fojdi

Ze od samega začetka se je župnija v Fojdi, kakor ona v Nemah in v Centi sestavljala iz dveh elementov: Furlani in Slovenci. Slovenci z bližnjih hribov, ki so bili raztreseni na širokem področju, so prvotno bivali najbrže deloma tu-

so zgradili tudi majhno pokopališče, kamor so se do pred kratkim nosili pokopavat svoje mrljice; danes jih nosijo na novo pokopališče v vasi Vile.

Cerkvica Sv. Peter Slovenov je imela mnogo zapuščin tudi od plemičev Cucca.

FOJDA, v ozadju dolina Grivó

di v Fojdi, ker so si prav v središču tega kraja zgradili svojo prvo cerkvico posvečeno sv. Petru in ki se še danes imenuje Sv. Peter Slovenov. Sredi grobov, v senci turobnih cipres, čuva ta cerkvica staro pokopališče.

Prvotno gotskega sloga, je bila v XVI. stoletju na zunanji predelani in iz tega stoletja je lepo pročelje z ljubkimi okraški. Apsida je podobna oni Sv. Helene, ki stoji na neki planoti ob cesti, ki pelje proti Podklapu.

Lesen oltar kaže, da je delo umetnika z okusom iz prve polovice XVII. stoletja, ko so po ukazu nuncija Don Missije od 7. julija 1596 odstranili star oltar.

Prvotna cerkvica pa obstoji še iz XIII. stoletja, ali od 1200 in jo je posvetil Pietro Giovanni škof iz Zadra v začetku XVI. stoletja.

To je bila prva cerkvica, ki so jo zgradili Slovenci v teh krajih in okrog nje

gna in je bila zato precej važna. Zupnik je bil obvezan večkrat na leto v njej maševati. Leta 1700 je moral maševati 24 krat in proti sredini istega stoletja pa po 26 krat. Na zahtevo 72 družinskih poglavarjev je bilo z odlokom od 27. aprila 1742 dovoljeno postaviti v njej tudi križev pot. Dragocenih predmetov cerkvice ni imeli nikoli, vendar pa ji ni manjkalo kar je potrebno za cerkvene obrede. V njej so se vršile tudi poroke in so se sklepale pogodbe. Iz cerkvice Sv. Petra Slovenov so izhajali tudi olasi za velike »soseske« v Fojdi, ki so se največkrat vršile v občinski hiši. Ljudi je vabil na sestanek prav zvon te cerkve.

Danes se cerkev ne nahaja v preveč dobrem stanju; potrebna bi bila popravil, kakršnih je bila deležna cerkev v Ramandolu, ker spada tudi ona med umetnostne spomenike, ki bi ji bilo treba ohraniti.

PABERKI

Prospero Antonini pravi v svoji »Furlanski zgodovini« med drugim: »... Julijsko predgorje, ki se imenuje tudi »Slovansko hribovje« je dobilo to svoje ime v srednjem veku, ko so skupaj z Langobardi prišle tudi razne županije nomadskih Slovanov (ki so jih Nemci imenovali »Winden«)....«

Enrico Palladio zgodovinar XVII. stoletja tako opisuje Slovence, ki žive v Furlaniji: »Slovani imajo svoj lastni jezik, ki je podoben jeziku Ilircev, so visoke postave, zdravi, vajeni težkega dela do visoke starosti, imajo popolnoma barbarske običaje, ker niso imeli nikakšne trgovine s sosednjimi narodi, niti ne vzgledov civilnega življenja.«

Luigi da Porto v pismu M. Ghelinu de Ghelini takole piše leta 1510: »Avstrijski

ski Cedad leži tako točno na meji ob Alpah, da neko njegovo predmestje rabi govorico, ki je popolnoma različna od furlanščine in tudi od nemščine in ki jo imenujejo slovensko govorico.«

Odvetnik Karel Podreka je v »Giornale di Udine« leta 1883 objavil dva članka, v katerih prikazuje potrebo ustanovitve Specialnega zavoda v Cedadu. V tem zavodu bi morali imeti slovensko in nemško stolico in stolico furlanske zgodovine. Ta zavod bi bil prvi te vrste v Italiji in bi bil zelo važen, ker bi omogočil slavistične študije, ki so bili tedaj v Italiji skoraj nepoznani in bi omogočil razvoj odnosov med Italijo in slovanskimi narodi.

»Slovenci čedadskega in čentskega okraja se pritožujejo, da so bili priključeni k italijanski kraljevini in so sovražni italijanski narodnosti.« (Iz »Giornale di Udine« od 6.11.1886).

Naš čitatelj Nemeje iz Naiske doline nam piše med drugim: »Še vedno obstaja ustno ljudsko izročilo, po katerem naj bi bili prebivalci Rezijske in Učejske ruskega izvora. Sam verujem v ustna izročila, ker mislim, da ne nastajajo slučajno, ampak da so izraz nekega dejstva, ki nam ga pisana zgodovina ne more dokazati.«

V dolini Idrije pa obstoja izročilo, ki pravi, da so tamkajšnji prebivalci prišli iz Bosne, kar naj bi bilo razvidno tudi iz značilnosti njihove govorice.«

Mnenje, da so prebivalci Rezijske in Učejske ruskega izvora, kaže na nepoznavanje slovenskega jezika. Res je, da govori o tem tudi neko narodno izročilo;

toda z narodnimi izročili je treba biti zelo previden in poiskati v koliko imajo lahko neko zgodovinsko podlago, ki jih loči od legende in fantazije. Po drugi strani pa daje glotološki študij, če ga izvajamo po temeljiti znanstveni metodi, neizpodbitne znanstvene rezultate, ki zarišajo verjetnost take tradicionalne domneve. Na žalost moramo ugotoviti, da se je v tem motil tudi znani slavist Baudouin de Courtenay. On je namreč hotel dokazati to izročilo z odkritjem tako imenovane »vokalne harmonije«, ki obstoja v rezijanskem narečju, in ki jo najdemo samo pri narodnih turanskega izvora. Tedaj se je šele začelo s sistematičnim

proučevanjem oeneško - slovenskih narečij. Franc Ramovš, prof. na ljubljanski univerzi, ki je danes eden najboljših svetovnih slavistov, je brez dvoma najbolj kompetenten kar se tiče slovenskih narečij in je prišel do naslednjega zaključka: »... vokalna harmonija, ki naj bi dokazala turanski izvor Rezijskega, ni nič drugega kakor pojav, ki ga srečamo v celotnem vokalnem atonskem sestavu slovenske, skupaj s tendencami v razvoju; to je pojav, ki ga najdemo v začetku razvoja vokalne redukcije v vseh slovenskih narečjih.« Tudi prof. Tagliavini z univerze v Padovi smatra, da tako imenovana rezijanska vokalna harmonija ni nič drugega kot fonetično psihološki pojav v zvezi s fonetičnimi elementi, ki so manj oblikoslovni z razliko od onih, ki so bolj oblikoslovni. Zdi se, da je končno tudi de Courtenay spoznal svojo zmoto.

Zagovor KARLA PODREKA

PRED OBJAVO NJEGOVE »BEN. SLOVENIJE«

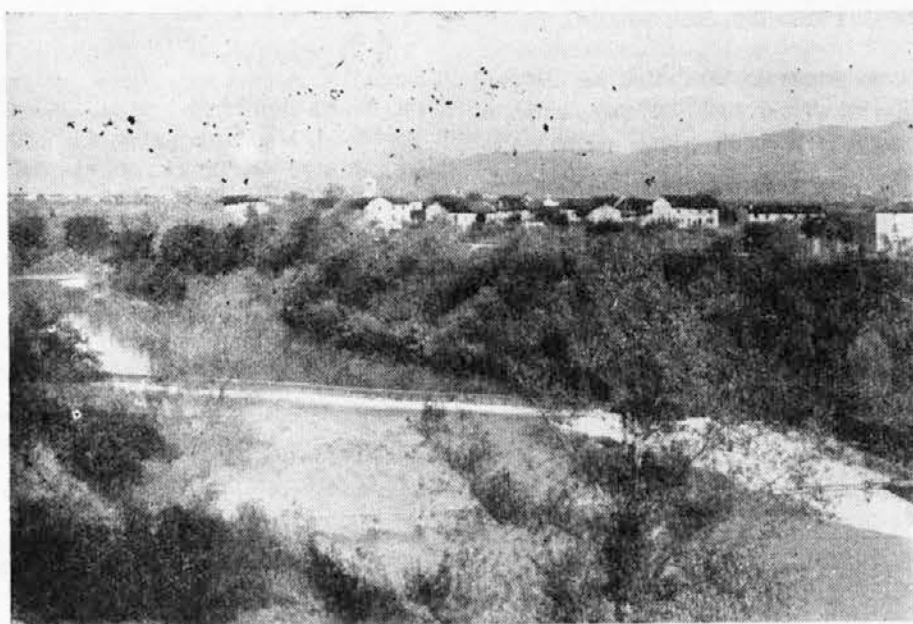
Še preden je Karel Podreka izdal svojo »Beneško Slovenijo« je časopis »Fanfulla« v uvodnem članku od 26. julija 1884 že vnaprej skušal skreditirati to knjigo in se je takole izrazil: »... v Zgornji Furlaniji je raztresenih štiri ali pet tisoč kmetov, ki govorijo po slovansko, kot bi jaz lahko govoril hotentotsko, to se pravi, neko barbarsko narečje, barbarskega jezika, ki bi spravi v začudenje vsakega petrogradskega profesorja in bi samega hrvatskega bana prisililo, da bi zaprosil za tolmacha.«

V obrambo je Karel Podreka v »Forum Julii« od 2. avgusta 1884 takole odgovoril: »Ni moja zadeva braniti slovanski jezik pred nazivom »barbarski«, toda odgovoril bom na ta naziv na naslov narečja naših Slovanov z mnenjem prof. Baudouina de Courtenaya. Pctem ko je proučil slovanska narečja na Poljskem, Češkem, Srbiji, na Hrvatskem, na Koroškem, v Iliriji in v Rezijski in potem ko je leta 1873 prehodil v treh mesecih vse hribe in doline šempeterskega okraja, je

ta učenjak zagotovil, da je, z izjemo nekaterih izogibnih beneških in furlanskih neologizmov, našel naše narečje najbližje staremu slovanskemu jeziku in je takole zaključil: »Če bi vaš jezik govorilo dva milijona ljudi, bi ta jezik pridobil sloves, da je izvor slovanskega jezika.«

Kar pa se tiče števila prebivalcev naj omenim viteza Massone, šolskega skrbnika, kateri je v svojem poročilu o ljudski izobrazbi v videmski pokrajini za leto 1882 do 1883 ocenil njihovo število na 36.646.«

Kot vidimo je Podrekova knjiga vzbudila v italijanskem političnem svetu mnogo hrupa, zlasti zato, ker je on s to knjigo načel vprašanje, ki si ga nihče tedaj ni predstavljal. Iz te polemične dogovodščine lahko zaključimo, da je bilo tudi takrat, kakor danes, prebivalstvo Beneške Slovenije predmet kritiziranja in zanikanja od strani italijanskih nacionalistov, ali pa so o njih molčali, ker so se bali, da bi jim tilo treba priznati njihove pravice.

ST. PETER, rojstni kraj Karla Podreka

Iz tega lahko zaključimo, da vsa Beneška Slovenija ni nič drugega kot nadaljevanje ostale Slovenije s fonetičnimi značilnostmi tudi koroških Slovencev. Če so govorice nekoliko različne, je treba to pripisati dejstvu, da so bili naši Slovenci ločeni od svoje domovine in so zato imeli svoj lasten notranji jezikovni razvoj.

Se z manjšo upravičenostjo lahko trdimo, da kaže dolina Idrije značilnosti, ki naj bi potrdile domnevo, da izvirajo njeni prebivalci iz Bosne-Hercegovine, kakor trdi ljudsko izročilo. Po svoji jezikovni podobnosti so narečja nad Cedadom direktno nadaljevanje Slovencev z one strani Soče. To pravita tudi De Courtenay in Ramovš. Kvečjemu bi obstojalo še mnenje, da so terški Slovenci srbohrvatskega porekla (n. pr. pojav »čakovščine« in tvorba prihodnjega časa z glagolom hočem). Toda tudi to razloži Ramovš ko pravi, da so »alpski Slovani«, tako se namreč imenujejo slovanski prebivalci, ki so se naselili na Alpah, preden so se ustalili v deželah, kjer žive danes, živeli skupno z južnimi Slovani, ki so prebivali nad Donavo in dobi barbarskega preselejevanja; ali pa so, v času, ki ni točno določen, prišli med beneške Slovence nekateri čakovski prebivalci. Znano je n. pr., da je Karel Veliki naselil na območju svojega cesarstva več slovanskih družin iz Istre in iz Dalmacije, da bi obdelovali polja.

Vsekakor pa, kdor bi si hotel biti še bolj na jasnem o tej zadevi, lahko pregleda naslednja dela: 1) Baudouin de Courtenay: O jezikovni in etnografski pripadnosti furlanskih Slovanov. 2) Isti: Glotološke opombe o slovanskih jezikih in arijsko-evropskih fonetskih vprašanjih. 3) Fr. Ramovš: Historična gramatika slovenskega jezika — dialekti — Ljubljana 1935. 4) Isti: Karakteristika slovenskega narečja v Rezijski. 5) C. Tagliavini: O vokalni harmoniji (članek v »Italijanski enciklopediji« Istituto Treccani, zvezek IV. stran 527). 6) S. Valent: O slovanskem jeziku v Rezijski (članek v »Giornale di Udine« 1868 št. 293).

General „moštačjar“

(Pravca u garmiškim narečju)

Bla je adnā kmetuška družina. Očja an mat so imel samuo adnegā sina, ki na žalost tud tist jih je muoru zapustit kar je meu 20 ljet. Muoru je iti h sudat. Vasčani, ki so poznal telega puoba so guoril, de je bistrs glave an furbast ku lesica. U resnic, judje se njeso zmočil, zak' puobi je biu pravi lumpič, ki mu je bluo useč vince pit an s kartami igrat. Za imjet denar se je pa zmislu usake surcte zvijač.

Kar je šu h sudatem, za adan mjesac potle je pisu hitro damu staršin, de so ga ložli že za kaporalja an de je potrjeban denarja, zak' misli se šuolat še naprej za oficir postat. Starši so mu nitro poslal denar, an puob ga je zaigrž že tisti dan, ku mu je paršu u roke. Blu je pa le prost sudat an prauca, de je kaporal nje bla drugega, ku njegā debela laž za morjet musti starše doma.

Cez nekaj dni potle je nazaj pisu takole staršim damu: »dragi starši, oficirska šula je težka, a pa use adnō so

mi ložli že za tenenta; potrjeban sem denarne pomoči.« Starši so puobo hitro poslal denar, sin lumpič ga je zaigru an zapiu an ostu je le nimar prost sudat.

Po an par mjescu sudatske službe je mladi puob pustiu moštačje an ta druž sudatje so ga usi klical »moštačjar«. Pisu je saldo damu staršim lage, de sada so ga ložli za telega, sadā z tega drugega in nimar je prosu denarno pomoč takuo, de je biu parpravu njegove starše u velike stiske an teli so začel prodajat že kosove-svojege premoženja. An dan je paršil u roke staršim lektera od sina, ki jih je zio arzveselila. Pisu jim je, de so ga ložli za generalja an de ga sudati kličejo general Moštačjar. Tela novica je tud starše arzgrozila, zak' sin jim je prosu vič denarja kot je bluo vrjedno njih premoženje. A s troštam, de jih bo njih sin sadā, ki je »general« za gospuode ridu, so prodal use kar so imjel, takuo jim je ostala še ku pot pred sabo za iti po nji.

An dan so se ložli u glavo iti gledat

njih sina »generalja«. Kar so paršli u mjesto pred kasarno kjer je biu njih sin so prosil vahto kje se ušafa generalja, Moštačjarja. Sudati, ki so tuole čul, so se začel usi smejet an so jim odgovoril, de u teli kasarni telega generalja nje. Povjedal so jim, de je adan, ki mu pravijo Moštačjar, a ta je le prost sudat. Starši so prosil, de naj ga parpeljajo pred njih oči. Sudati so parpejal Moštačjarja pred očeta an mater, biu je rjes njih sin prost sudat u slabšim stanu kot kadar pejejo, z buogom.

Podal so se rokē an so šli. Natuo se je začeu jokāt tud Moštačjar, premišljaju je kam je spravu svoje starše an svoj dom. Sam sabo je guorlu, de še puž ima bišo an on je brez nje. Šu je jokāt pod njeko dobovo sjenco.

Mimo tega doba je šu an gospuod, ki se je par Moštačjarju ustavu an ga začeu prašat, de zak' je takuo žalostan. Moštačjar mu je odgovriu, de kaj mu mā za pravit, sa useadnō mu ne more pomagat. Gospuod je jau, de naj mu pove, morebit, de glih on mu ba mogu pomat. Na tuo mu je Moštačjar use arzluczu an povjedu zak' je žalostan. »Tale je majhana rječ«, mu je odgovariu gospuod, »jest vam bom lahko pomagu.«

Tist gospuod je biu hudič an je prosu Moštačjarja, de naj se upiše u njega bu-

kve an potle mu se bo žalost pregnala. Hudič je jau, de puojdejo kupe igrat z adnim grofam, ki ima grad an veliko premoženje an de boju use u igri udobila. Moštačjar kar je tuole ču, se je upisu u hudičove bukve an s hudičom je šu igrat z grofam. Grof jih je sparjeu pod strjeho, so začel igrat an rjes sta mu use udobila. Ves denar, ki ga je biu grof gospodar, use puoje, grad an žensko zlatino ar. na zadnje tud grofovo ženō sta ona dva udobila. Po končani igri se je začeu tud grof jokāt, zak' je ostū z golimi rokami. Moštačjar kar je vidu takuo žalostnegā grofa je jau, de mu da use razaj, samo pu denarja se darži za sebe. Grofa pa je zaprosiu naj mu nardi tri dobruote: parvo naj ga uzarne von iz sudatske službe; drugo naj mu nardi an ljeap kapot; trečjo naj mu da ruksak za noter lošt tist denar, ki mu ga je udobiu. Grof je biu zadovolan an mu je nardi use tri dobruote; potle sta se pozdravila an »general« Moštačjar je šu po svjete kamor so ga oči pejale.

Po treh dnevah hođenja je Moštačjar paršu blizu adne velike rjeke an za prebrodit to vodo je bla velika nagobarnost. Moštačjar, ki je biu mlad an močan se nje bau nagobarnosti an prebrodu je vodu brez strahu. Kar je paršu na drugi kraj rjeke se je nazaj ogledu an je vidu,

de se bliža h vodi adan star mož, ki gre že u kjuko. Moštačjar je hitro mislu, de je trjeba starčka pomat, zak' ču ne ga bo gotovo voda podvalila. Šu je po starčka, ga na harbat začu an prenesu čez vodo. Kar so paršli na drugi kraj rjeke je starčka začeu tresti velik mraz, Moštačjar, ki je biu usmiljerega sarč je slje-ku kapot an starčka odeu. Kar je telega lepuo odeu je Moštačjar zagledu glih na fistim prastoru ku prej, adnegā drugega še buj starega moža, ki od starosti se je pru tresu ku šiba. »Bježite počasu« je Moštačjar zauknu, »vas bom jest sem parnesu.« Šu je čez vodo, začu je moža an ga parnesu na drugi kraj rjeke. Ta parvi starček pa je šu napri na par stuo metru an je čaku Moštačjarja na neki planinci. Kar je paršu h njemu s ta drugim možam se je Moštačjar ustavu an se začeu pogovarjat.

Parvi starček, ki je biu parnešen od Moštačjarja čez vodo ga je poprašu, če vje kajšna moža sta ona dva, ki jim je pomagu. Moštačjar je odgovriu, de so dva reveža ku on. »Ne« je jau starček: »jest sem sv. Petar, ta drug je pa Kristus. Pred Kristusa imaš tri gnade, kar ga boš prosu ti bo use uslišu.

(Nadaljevanje prihodnjit.)

Koloradski hrošč ali krompirjevec

Narbut požrešen krompirjeu zajedauc, ki je za veliko nesrečo kraju kjer se ugnjezi, je koloradski hrošč ali krompirjevec. Ker se je parkazu u vič krajah naše provincije, je pru, de tud naši kmeti buj blizu poznajo tega škodliuca našega narbut važnega pardjelka.

Koloradski hrošč je dug en centimeter, od zgoraj zbočan, spodaj pa ploščat. Narbut lahko ga spoznamo po farbi, njegove krila so svetloarmene an ima usako krilo po dugem pet čarnih čart. Po trebuhu je ardečkasto-armene farbe. Okuol šije je tud ardečkasto-armen an ima adnajt čarnih lis od katerih je ta srjednja narbut velika an ima formu kot čarka V. Buba je zamazano ardeča farbe an jo ušafamo u zemlji. Odrasla ličinka (larva) je en centimeter an pu duga, ima močno debu ozadek, ki se na konac zoži. U začetu je ardeča, pozneje je svetloarmena, samo glava, šija, noge an dve varste puntinu so čarni. Hrošči, še buj pa ličinke (larve), razjedajo takuo močno krompirjevo listje an zelenje, de krompirjeve njive usušijo, kjer se multiplirajo.

Če bi kmeti videl koloradskega hrošča u njih njivi, naj gredo hitro na kamun povjedat al pa inšpektoratu za agrikulturo, de buodo hitro uzet potrebne providimente za uničevanje. Zapomnite si, de parva gnjezda nje težkuo uničit, če pa to priliko zamudite, se bo tist hudi zajedauc ugnjezdu, de se ga ne bosta mogli anul več rešit.

Čerješnjova grizlica

Čerješnjova grizlica je par nas zlo aržirjena an djela čarvivost čerješnjam. De jo bomo uničili muoramo vjedit tuole: kottivajmo več ki muoremo zguodne čerješnje, zak tele čarvi ne napadajo. Ta pozne čerješnje potargajmo zguodaj an ne čakejmo, de bi preveč zazdrele na drevesu. Drevesa muoramo obrat do zadnje čerješnje, če glih so čarvive, de iz njih ne zljzejo čarvi u zemljo, kjer bi se zabubili ne globokó pod zemljo an tle preživeli zino, de bi drugo ljeto spet po čerješnjah šil.

De ne gre solata u sjeme

Nekatjeri vartnarji parporoajo, de se uzdigne cjelo rastlino z lopato od zemlje. Za no kuarto deleč od rastline naj se zabode lopato u zemljo an se jo partis-

ZA NAŠE DELO

ne postran pod koranline. Potlé naj se partisne nasad od lopate takuo, de se selata z zemljo preuzoigne an potlé se spusti spet na prejšnjo mjesto. S takim djelom se zemlja strese an malo loči od koranin an zavoj tegá rastlina ne muore lepuo rast a useglih se ne posuši. To djelo je trjeba pa nardit prej ku začne jeti solata u sjeme.

Če krava al konj padejo na tla

Znano je, de konji al krave, če so padli, obleže an nečjejo ustati. Pru lahko se jim pomaga brez jih tuč, na noge ustati,

če se zatakne živini u jame rosa pouno trave. Ker zavoj tegá živina ne more dihat, postane nemjerna an poškoči sama od sebe na noge. Tako runanje se ie nimar skazalo za dobró.

Kokošje uši

Za pregnat kokošam uši, uzamimo sjerovo an ne gosto karbolno kislino, ki jo prodajajo u špecjariji, jo zmješamo z vodo. Zmješamo no part tiste kisline s stuo vode. S tjelim namažemo sofit, stene, tla an palce kjer kokoši čepijo kar gredó spat. Trjeba je s tole rečjo špricat tud gnjezda.

Tuberkuloza par goveji živini

Kakor človek takuo tud živina lahko ušafa tuberkulozo. Statistike nam pravijo, de je ta boljezen buj aržirjena u zahodnih daržavah Europe kot pa par ushodne Europe. Krave, ki živijo nimar u hljevu an ki dajejo dosti mljeka njeso tulk močne pruat tej boljezni. U Njem-

Se poznajo tri tipe tuberkuloznega bacila: čelvjekši (humani), goveje živine (bovini) an kokošji ali ptičji (gallinaceus) tip. Zio važno je, de vjemo, de muore živinski tip tuberkuloza parnest boljezen tud ljudem. Dokazano je bluo, de zbolijo ljudje, posebno otroc an bouniki, če jedo sjerovo al premalo kuhano mljekc tuberkuloznih krau, za tuberkulozo živinskega tipa.

TUBERKULOZA VIMENA

čji na primer so konstatiral na mačelah tuberkulozo par živini 36 par stuo, u Francji je u dostih krajah kar 30 do 40 par stuo tuberkulozne živine. U Ameriki so živinorejce muorali cepit živino pruat tuberkulozi an takuo je odstuoetek te boljezni padu od 35 par stuo na 0,5 par stuo.

Tuberkulozo parnaša bacil tuberkuloze, ki ga je odkriu ljeta 1881 šjencjat Koch.

Živina se infeta s tistimi bacili direktno al indirektno. Naturalna infekcija je večkrat uzrok, če živina udihaiva infetan ajar al pa, če je infeteno hrano. Tuberkuloza lahko pride na use kraje telesa, takuo ku par človeku. Inkubacija je po navad zlo duga, dostikrat več mjesu an zatuo je ta boljezen zlo težka za jo spoznat.

Par pljučni tuberkulozi zagledamo kot parvi senjal kratko, suho an močno kašljanje. Živina se hitro utruči, diha nimar buj hitro an nje dobre voje. Par tuberkulozi spolovil (jajčnikou an materice) se tuberkulozne krave pogosto gonijo, a ostanee nimar jalove. Par tuberkulozi vimena zboleje po navad adná al dve četartine vimena. U vimenu čujemo tarde otekline, ki krave ne bolijo, če jo tipamo. Po navad otečejo u istem cajtu tud gjandole (bezgauke) od vimena. Par useh teh formah tuberkuloze, živina počasi slabeje an par kravah mlječnost je nimar buj mala. Za tuberkulozo zbolejejo tud druge domače živali kot ouce, kozé, svinje, konji an tud psi.

Ker je tuberkulozo zlo težko konstatirat zatuo je narbut siguran način za spoznat to boljezen je zazpoznauno cjepljenje - tuberkulinizacija.

Našim gospodinjam povemo,

de lahko skuhamo tud' ubito jajce, če se ga ovije u tanak papjer an u vodó čene no malo soli;

de hitro gre proč bolečina če vas piče osa al' čebela, če partisnite na pičeno mjesto košček česna.

Kup na debelo

ZIVINA

		na kg	
Krave za meso	L.	240 do	265
Junci	»	295 »	319
Jenice	»	290 »	310
Teleta	»	440 »	450
Krave za rejo usaka	»	160000 »	200000
Jarčki	»	285 »	315
Kozliči	»	340 »	370
Kozé	»	135 »	165
Ouce	»	170 »	190
Praseta za rejo usako	»	7300 »	9500

SENUO

		na kuintal	
Senuo od senožeti	L.	1200 do	1400
Senuo od djetelje	»	1600 »	1800

ZITARICE

Ušenica	L.	5900 do	7800
Sjerak	»	4700 »	5200
Ušenična moka	»	3300 »	8930
Sjerkova moka	»	6700d »	6750
Otrobi	»	4250 »	4350

PERUTNINA - ZAJCI - JAJCA

		na kg	
Kokoši	L.	550 do	600
Face	»	550 »	600
Purani (dindje)	»	550 »	600
Piščanci (usako)	»	80 »	103
Zajci	»	280 »	300
Jajca (usako)	»	20 »	21

SER AN MASLO

		na kg	
Mlekarniško maslo	L.	980 do	1000
Domače maslo	»	850 »	900
Ser do 2 mjesca starosti	»	480 »	550
Ser čez 2 mjesca starosti	»	650 »	330

SADJE AN ZELENJAVA

		na kg	
Čerješnje	L.	40 do	50
Golata	»	40 »	50
Spinaža	»	15 »	30

SEMENA ZA SENOŽETI

		na kg	
Furlanska djetelja	L.	250 do	260
Beneška djetelja	»	190 »	200
Čerfoj	»	270 »	280
Lojeto	»	110 »	130
Trava »altissima«	»	280 »	300

GRADBENI LES AN DARVA

ZA ZGAT

Bukovi hlodi	L.	14300 do	15500
Orjehovi hlodi	»	25000 »	30000
Čerješnjovi hlodi	»	16000 »	17500
Kostanjovi hlodi	»	13000 »	14500
Jasenovi hlodi	»	17000 »	18500
Bukove darvá na kuin.	»	830 »	910
Pukovo oglje	»	3000 »	3600

Odgovorni urednik: Tedoldi Vojmir
Založnik: »Matajura d. z o. z.«
Dovoljenje videmskega sodišča štev. 47
z dnem 26.7.1950
Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

GOSPODARSTVO

Konkurz za izboljšanje štal an hnojišč za gorske vasi

Videmska »Cassa di Risparmio« je kot lansko ljeto, tud ljetos publicirala konkurz na premje za izbujšanje štal an hnojišč po vaseh jažele. Premje, ki jih bodo dal so teli:

1 premjo po 150.000 lir
2 » » 100.000 »
3 » » 80.000 »
10 » » 60.000 »
20 » » 40.000 »
30 » » 20.000 »
50 » » 15.000 »

Skupaj buodo dal tri miljone an pu lir. Konkurza se muorejo udeležiti usi mali posestniki, ki mislejo izboljšati njih hljeve an hnojišča. Tisti kmeti, ki mislejo u telin ljetu to djelo nardit muorajo nardit prošnjo na prosti karti u kateri muora bit jasno pišeno: ime, priimek an očetousko ime prošilca, kamun, kjer ima suoj duom an kraj kjer misli nardit djelo. Djelo ne smije bit že začeto prjet, ki se prošnjo nardi. Tele prošnje muorajo

bit poslane na »Cassa di Risparmio« u Videm al pa na inšpektorat za agrikulturo ne pozneje od 30. junija telega ljeta. Djela muorajo bit nareti tekom 30. novembra t. l. Kar djelo bo končano, kmeti muorajo informirat pismeno inšpektorat za agrikulturo. Premje boju dal kmetam, ki jih buodo zaslužil tekom 31. decemberja 1952.

MENJAVA DENARJA

Zlata šterlina	7950
Napoleon	6275
Dolar	656
Šterlina karta	1650
Francoški frank (100 fr.)	140
Švicarski frank	152
Belgijski frank	12,30
Avstrijski šiling	22
Zlato po gramu	803
Srebro po gramu	17

Beneška ljudska pravca: Svet Tilh je utekel

Mežnar pripravlja cerkev za praznik sv. Tilha. Ko briše prah s svetega Tilha mu

kíp pade na tla in mežnar je v velikih skrbih kako naj se opraviči pred župni-

kom. Ko gre ves potrt proti domu, sreča berača, ki je na las podoben sv. Tilhu.

Mežnar mu razloži nesrečo in berač mu obljubi, da bo na praznik stal v oltarju

namesto svetnika. In res, mežnar ga obleče v svetnika, obraz pa mu je pomazal s

salom, da bi bil bolj podoben kipu. Ljudje niso prav nič opazili, da to ni pravi

sv. Tilh in ga pobožno molijo. Ker je bil berač namazan po obrazu s salom so ga

začele pikati muhe in zaradi tega je silno trpel. Ko je duhovnik an pridigó gro-

zil, da jih bo sv. Tilh zapustil, če se ne poboljšajo, ubogi berač izkoristi priliko in uide iz oltarja. Ljudje in duhovnik

se prestrašijo in zbeže, mežnar pa molči in se smeje, ker se je tako poceni izmazal iz zagate.